

CĂMINUL
= BIBLIOTECĂ =
LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ

AL. ODOBESCU

Doamna Chiajna

*Număr școlar recomandat de programa analitică
la limba română ca lectură pentru elevii
clasei a V-a secundare.*

PUBLICAT DE

PETRE V. HANEȘ

*Profesor la Seminarul Pedagogic Universitar și la Liceul
Mihai Viteazul, fost inspector al învățământului secundar.*

BUCUREȘTI

Editura Librăriei H. STEINBERG

94, Strada Lipscani, 94.

Tipografia „PROVIDENȚA“ H. Steinberg.

LĂMURIRI INTRODUCTIVE.

Doamna Chiajna continuă, împreună cu Mihnea Vodă cel Rău; buna tradiție a nuvelei istorice, statornicită de nuvela istorică a lui Negruzzi, Al. Lăpușneanu. Ea e cerută anume ca lectură particulară în clasa V-a secundară de băieți și fete. Este un minunat model de învierea trecutului. Trecutul a avut și el o viață, după cum are și prezentul. Vieța acestuia o simțim, fiindcă există încă și-ne cuprinde în ea. Vieța trecutului se ascunde, după dispariția oamenilor cari au trăit atunci. Se ascunde sub crucile mortuare, printre ruine, în pagini învechite și prăfuite, în obiecte hârbuite. Oricât ar dori cineva s'o găsească, nu izbutește, dacă n'are și talent, fiindcă vieța trecutului fuge de oamenii ca noi, pe când se arată bucuroasă înaintea scriitorilor mari.

Deaceea dintre scriitorii noștri, puțini

au pătruns în trecut cu talentul unui Negruzzi și Odobescu.

Odată pătruns acolo, Odobescu ne trimite câțeva raze de lumină, ca pe ele să ne ducem și noi privirea înapoi cu aproape 400 de ani și să vedem obiceiurile de atunci, portul, locuința și mai ales sufletul Românilor de atunci. Se iviă câte odată o Româncă de neam mare, cum a fost Doamna Chiajna, fiică a lui Petru Rareș, curagioasă, ambițioasă, înfruntând toate primejdiile și călcând toate pasiunile, numai să se facă voia ei. Odobescu a ales, din toate, figura aceasta și a înfățișat-o par'că ar trăi și ar făptui acum în fața noastră.

Și tocmai fiindcă închide o viață, nu-vela Doamna Chiajna trăește dela 1860 până astăzi, dar nu cu aceeaș valoare ca atunci, ci cu o valoare care crește pe fiece an.

P. V. H.

DOAMNA CHIAJNA

1560—1568.

I.

Mormântul.

Clopotele bisericii domnești din târgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, depe colnicea dealului dimpotrivă, le răspundeă, cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuței lui Bucur.

Eră pe la sfârșitul lui Fevruarie, anul 1560, și de curând se adusesese în oraș trupul Mircei Vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care, la 25 ale lunii, murise pe drum, când se întorcea din Ardeal: ori că boierii pribegiți acolo, pe cari el se încercase cu făgăduieli mincinoase și cu vielene jurăminte a-i înapoiă în țară, îi urziseră cu otrăvuri pieirea;

ori că Dumnezeu milostiv se îndurase în sfârșit de nevoile bieților creștini, împilați de acest crunt stăpânitor și hotărîse acum ceasul asprei sale judecăți.

De patru ori Mircea fusese așezat domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numai hulă și ură își ridicase asupra-și prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri îi bântuia și-i muncia cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinuri omorul tătâne-său Mihnea Voevodul, și lunga izgonire a neamului său, și pizma lor cea neîmblânzită. Drept răsbunare, mulți dintr'înșii căzuseră sub sabia beșliilor¹⁾, mulți iar, fugăriți în Ardeal, așteptau acolo să le vină și lor rândul pe roata schimbătoare a soartei românești.

Se înțelege dar că cu moartea Domnului, trebuiau acum să le renască nădejdiile și să se asmută ale lor nalte râvniri.

Insă Mircea își dase obștescul sfârșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată marea pompă a unei domnești

---

1. Soldați turci.

înmormântări umplu târgul, la a sa pri-
stăvire¹⁾ de o jale adâncă și îngrijată.

Noua curte domnească din București,
clădită printre sălciile depe malul stâng
al Dâmboviței și înconjurată de țepene zi-
duri cu creste înalte și cu înguste fere-
strui de meterez²⁾, eră plină de o gloată
posomorită, pe care abia o ținea în strună
un șireag îndesat de dorobanți și de aprozi.
Sus în casele domnești, al căror lat aco-
periș de șindrila se întindea jur împrejur
cu streșine largi și revărsate, stau adunați,
cu o cucernică smerenie, împrejurul tru-
pului împodobit al răposatului, toate că-
peteniile țării.

Preoții se coborîră mai întâi pe scară și
începură, cu obișnuitul viers alene, cân-
tecele de îngropăciune ; de două laturi se
întindea oastea pedestră cu prapurile³⁾ ple-
cate, cu sănețile⁴⁾ în jos. În mijlocul ei mer-
geau cerniți boierii de taină, unii purtând
pe ai lor umeri sicriul luminatului mort,

1. Moarte.

2. Cetate.

3. Steagurile.

4. Puștile.

alții ținând pe mâni plioapa pe care stau încrucișate sabia și buzduganul domnesc ; îndată apoi, călcând cu pas sigur și apăsător, veniă văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărui chip, în veci încrunțat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimii sale ; părul ei începuse a cărunți, dar trupul său era înalt, portul ei drept și falnic, ochirea-i strașnică și hotărîtă ; capu-i căta mândru în sus, fără grijă și fără sfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podobe și vâlul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soțul ei la veșnicu-i locaș, căci după ziua aceea văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimii.

La dreapta ei umblau doi coconi¹⁾ tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sărmani²⁾, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Petru, beteag și mărunțel la boiu³⁾, înainta cu greu, sprijinindu-se într'o cârjă ; fratele său Alexandru îl însoția ; și amândoi, plânși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gânduri.

---

1. Copii.

2. Orfani.

3. Față.

De-a stânga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât frații lor, dar imbrobodite în marame negre, ce le ascundeau cu totul obrazele, dovediau numai prin suspine și prin plânsori năbușite a-dânca lor durere.

După tânguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oamenii casei — amestecând cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor văietările lor — cu călărașii domnești, ce se îngrijiseră a face la caii lor lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă¹⁾, și în sfârșit cu tot norodul orașului, ce umblă cu capetele goale pentru jălire.

Alaiul colindă ulițele povârnite ale micului orașel, ce abia atunci începuse, numai pe malul stâng al gârlei²⁾, a se împlini ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucile unei căscioare de breslaș, ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei

---

1. Cantemir. *Descrierea Moldovei*.

2. Constantin Căpitanul, vorbind despre clădirea mănăstirii Radu-Vodă de către Alexandru-Vodă, fiul Mircei, zice: „din jos de București“, adică „afară din oraș“ (notele lui Odob.).

case de boier sau de boiernaș ajuns ; trecu și prin piața mare, unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor ¹⁾ turci, armeni sau greci, erau închise în ziua aceea ; și se întoarse iarăși în curtea domnească, unde răsunau clopotele bisericii pe care o zidise Mircea Vodă Ciobanul ²⁾ și în care, dintre toți Domnii, el mai întâi s'a îngropat.

Toți pe rând intrară în sfântul locaș ; nășălia ³⁾ fu așezată jos, chiar lângă strana domnească ; se zise prohodul și slujba se urmă toată după rânduiala sa ; dar când pe la sfârșit începură arhieriei, apoi slujbașii cei mari și cei mici să se apropie de mort și să-i sărute mâna dreaptă și crucea dintr'însa, câțiva boieri, mai mult tineri și noi poposiți în biserică, ai căror cai și arme se auzise tropotind și zornăind pe afară în vremea slujbei, înaintară cu semeție și,

1. Neguțători.

2. Engel numește această biserică *Ghiced*, ceea ce însemnează, mi se pare, pe turcește *sentinelă* (nota lui Odobescu).

3. Patul mortuar.

puindu-se în fața sicriului, începură să strige în gura mare către obștea spăimântată din biserică :

— „Fie-vă rușine, măi fraților, să vă spurcați buzele pe așa mâini pângărite !
„Scârbă să vă fie a plecà capul la trupul
„unui om care a fost urgia oamenilor și
„biciul Satanei ! Oare nu vă e destul că,
„pe cât a fost tâlharul acesta cu zile, el a
„hălăduit în domnie atâția mari de ani ;
„ba încă v'ați colăcit, ca târîtoarele, la
„poalele lui și i-ați lins laba cea mohorîta,
„pe care nu cutezați a o mușcă ? — Acum
„încele prindeți la inimă ! Lepădați-vă jo-
„sitoarea slugărie ! Vedeți că ochii i s'au
„stins ; coardele puterii sale s'au rupt ;
„acum cel puțin îndrăzniți și voi a face
„ca mine, Badea cluciarul, și ca tovarășii
„mei, toți boieri ai țării, pe cari năpraznica
„silnicie a Ciobanului ne-a ținut alungăți
„pe la străini. Veniți și vă plecați crucii
„mântuitoare ce cu drept o smulg din mâi-
„nile nelegiuitului ; iar stârvul lui scui-
„pați-l ca mine și asvârliți cu pietre în-
„tr'însul !“

La aceste vorbe îndrăznete, însoțite cu fapta, toți rămaseră încremenți de ciudă. Chiajna singură se repezi către cutezătorii tineri și cu ochirea-i fulgerătoare îi opri în loc :

— „In lături, mârșavilor !“ — strigă ea cu glas puternic. — „Asta vă e, biet, vitejia, „nerușinați păgâni, ce necinstiți un mor- „mânt? Spuneți, ce știți mai mult a face, „mișeilor, uneltitori de rele, iscoditori de „desbinări, ce priviți de sub obială ¹⁾ păsul „țării și alergați, ca dulăii, la pradă ? — „Ce ! oare socotit-ați voi că, unde a răposat „Ciobanul, o să rămână turma în ghiarele „voastre, ca să o jefuiți după cum vă place? „Hei ! măre băieți, mai va până atunci ! „Mircea s'a dus, dar fiul său a rămas și „Chiajna îi e mumă și va ști să-l apere „de voi“.

Ochii pribegilor se întoarseră către Pătru, pe care Doamna îl arată cu degetul, zicând aceasta ; dar când văzură trupul mic și gârbovit al tânărului, un zâmbet de dis-

---

1. Plapomă.

preț le înflori pe față și Badea cluciarul adăugi râzând :

— „Aoleu ! vai de biata moșie, dacă o fi „să-i meargă toată seama șoldiș, ca Făt-
„Frumos cel ghebos ! Dar tacă-ți gura, nu
„vorbi de pomană, jupâniță, că dor nu vom
„rămâne, sărac de noi, răsul lumii, că a-
„dică nu s'a mai aflat dintre noi altul mai
„vrednic de domnie, decât ăst pitic slut
„și schiop !“

Râseră boierii cu hohote ; dar Chiajna, turbată de mânie, smulse cu o mână vârtoasă depe plioapa sicriului buzduganul și sabia domnească și dându-le în mâinile fiu-său : — „De e schiop și mărunț“, — „zise ea, — „iată cârja ce-i va sprijini be-
„tegia și iată paloșul ce-l va înălța cu capul
„mai presus de toate capetele voastre. —
„Dar nu plătiți vorba ce-o pierd cu voi. —
„Pe ei, copii !“ — strigă, îndreptându-se
„către lefegii ; și întorcându-se la preoți :
„Sfințiile voastre, urmați-vă datoria“.

Atunci zăngănitura ostașilor, ce dau năvală, larma gloatei turbate, ce se îmbrâncă, cântările preoților zorind a sfârși slujba,

sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor — făceau toate la un loc un vuet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fleșicine cătă să-și scape zilele. Astfel încât în puțină vreme se strecurară toți și biserica rămase deșeartă.

* * *

În mijlocul liniștei ce urmase aceluia sgomot neobișnuit, un tânăr, la chip mândru și plăcut, ieși dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru cu găitane de fir, cioareci la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme 'nalte în picioare cu pinteni de argint; la coapsă, un paloș scurt și drept și 'n mână o țurcă¹⁾ de samur cu surguciu²⁾ : iată îmbrăcămintea sa.

El umblă să iasă din biserică, când pe țărâna încă grămădită a noului mormânt zări o femeie zăcând înfășurată într'o lungă maramă de zăbranic negru : se apropie,

1. Căciulă.

2. Pampon.

pipăi o mână mică și rece, ridică marama după obraz și, pentru întâia oară, inima-i simți, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei ființe iubite. Niciodată până atunci el nu văzuse așa fragede și dulci trăsuri în luptă cu suferința; niciodată sufletu-i nu se umpluse de o mai vie și mai îndoiioasă îngrijare pentru o vieță scumpă și dorită. Sta îngenunchiat și cuprins ca de un farmec dinaintea acelei zâne aromite și vinele-i băteau cu iuțeală și suflarea-i se revărsa din sânul său, pare c'ar fi vrut să împartă cu dânsa vieța ce în pieptu-i se îndoise.

Cu încetul tânăra copilă își veni în simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungile gene bălaie și — vezi câtă e puterea tainică și neprevăzută a iubirii! — tânăra domniță, ce căzuse leșinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimântă zărind acum dinainte-i un om ce învederat trebuiă să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domniă într'acel minut atâta senină mărinimie, atâta smerită supunere, încât sufletul ei nu prepuse vreun rău;

și buzele-i, rumenindu-se ușurel, șoptiră încetișor :— „Îți mulțumesc c'ai fost milos „și m'ai scăpat de acei oameni fărăde- „lege!“— apoi pricepându-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binișor și cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domnești.

Radu (căci așa îl chemă pe tânăr) rămase uimit în loc ; el urmări cu ochii pe blânda fecioară ce curând se pierdă ca o umbră, și strângând pe pieptu-i marama ce-i rămăsese în mâni, jură că vieța-i întreagă va fi închinată îngerului acestui vis încântător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele dușmăniei, el ce visase numai crunte răsbunări, el care, auzind moartea lui Mircea, se grăbise, cu câțiva pribegi, să calce hotarul țării cu ura în inimă, cu disprețul izbândeii pe buze, cu hotărârile cele mai sângeroase, simți acum într'o clipă toate aceste aspre dorințe risipindu-se ; și patimele-i, ca și traiul său, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu eră fiul vornicului Socol, boier odi-

nioară mare și tare în țară ; pe acest Socol îl trămisese Pătrașcu-Vodă ca sol la crăiasa Ungariei, Izabela, când aceasta intrase izbânditoare în Cluj (22 Octomvrie 1556) ¹⁾ și solul se întorsese cu bogate daruri și cu înalte năzuiri ; râvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într'ascuns pe bunul Pătru ; dar oștile lui Suleiman, ce aduceau în locu-i pe Mircea, îl goniră din țară și-l siliră să-și caute scăparea în Ardeal. Socol încredință atunci starea și familia sa grafului Francisc Kendi și plecă la Țarigrad, ca să-și câștige favor la Poartă ; dar Mircea îl preîntâmpinase și, săpându-i din vreme groapa, nenorocitul pețitor fu aruncat în mare din porunca Sultanului. În zadar mai pe urmă nevasta și pruncii lui își ceruseră averea lui Kendi ; Ungurul tăgădul și păstră pe seamă-i visteria, și turmele, și stogurile de bucate ale boierului român ²⁾.

Deci acum fiul acestuia veniă să-și redobândească drepturile părintești ; el se

1. Engel, *Analele Săcuilor*: Forgaci, Verantie, Șincai.

2. Sigler, Forgaci (notele lui Odob.).

unise cu vreo câțiva din boierii pribegiți cari, nerăbdători de a-și vedea vetrele, sosisse călări chiar în ziua pogribaniei ¹⁾ Domnului, cugetând, ca nesocotiți, să smulgă cârma țării din mâinile văduvei; însă Mirceoaia era în stare de a le sta împotriva; unii dar din cei cutezători fură prinși și ferecați, alții scăpară în învălmășală și se pregătiră a veni de isnoavă ²⁾ cu oaste din Ardeal.

Oblicind ³⁾ din nou despre sosirea boierilor pribegiți cu oaste, Chiajna, care așezase acum în tihnă pe fiul ei Petru Șchiopul pe scaunul domniei, nu se turbură prea mult, cu gândul că îndârjiții boieri vor fi strâns în Ardeal vreun stol de adunătură, pe care lesne o va risipi oștirea ei; trimise dar împotriva-le pe marele sărdar cu ceva călărime.

Amândouă părțile se loviră la satul Romanești din Dâmbovița ⁴⁾, dar vitejia pri-

1. Inmormântării.

2. Din nou.

3. Aflând.

4. Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim (nota lui Odob).

begilor înfrânse pe oamenii domniei, și biruitorii alergară spre București.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai aveà pe împrejurii, fugi la Giurgiu și de acolo însăși Doamna trecu Dunărea, ca să ceară ajutor dela pașa din Rusciuc. Adunându-și apoi toate puterile¹⁾ pământene, și roșiorii, și ferentarii, și lefegiii, și toate crucile de pedestrași, sprijinită pe de altă parte de spahii turcești, Chiajna, în fruntea oștirii sale, apucă drumul înapoi către București, risipind groază înainte-i numai prin gloata năpraznicei sale ordii²⁾. Boierii, prinzând de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, așteptând ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nimeri pe priporul satului Șerbănești³⁾.

Un râuleț ce șerpuește sub o coastă, despărțiã amândouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor, se văzu strâm-

1. Oștile.

2. Cete.

3. Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim (nota lui Odob.).

torat la poalele dealului și fără leac de scăpare ; iar Chiajna, încălecată bărbătește și purtând zale pe piept și un hanger în mână, străbatea rândurile, îmbărbăta pe Români cu vorbe lingușitoare, pe Turci cu bogate făgădujeli și le insuflă tuturor aspra sa voinicie. Ostașii, minunați și îmbiați de înverșunata vitejie a acelei sdravene muieri, ce le strigă și le da pildă ca să covească pe vrăjmași, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pârâu, și, printr'o crânlă măcelărie ¹⁾, zdrobiră cu desăvârșire mica oaste boierească. Acolo pieriră, luptându-se vitejește, Badea cluciarul și mulți alți oameni dintre pribegi ²⁾.

Intr'această nenorocită bătălie, boierii își aduceau cu durere aminte de atâția voinici tovarăși, ce se dase d'agata pradă și fusese robiți și uciși în ziua nesocotitei lor semetii în biserica din București ; printre acei ei socotiau și pe tânărul Radu Socol în care își pusese mari nădejdi, și care

1. Măcelărire.

2. Const. Căpitanul și Cronicarul anonim (nota lui Odob).

acum, neștiut de nimeni, trăia retras și ascuns pe malul Motrului, în dărâmăturile cetățuiei dela Socolești, muncindu-și sufletul îndoios între ură și iubire.

II.

N u n t a.

Printre oamenii pe cari firea i-a lipsit de ale trupului desăvârșiri sunt unii cari, prețuind încă din vârsta copilăriei starea lor neasemuită cu a celorlalți oameni și de toți batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c'o adâncă zăcășie, care în veci le ține mintea veghiată și le pornește sufletul la viclenii și la răutăți; alții iar, mai zăbavnici poate în agerimea duhului, sunt de tineri cuprinși d'o tainică melancolie, d'o îndoioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă și sănătoasă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta eră junele moștenitor a lui Mircea, Pătru Șchiopul; în anii săi tineri mintea-i îndărătnică cu greu i-ar fi păstrat

scaunul domniei, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa Doamna Chiajna, muiere capeșă și dăunoasă, care știu să doboare cu armele împotrivirea Românilor și să cum-pere cu bani bunăvoința Porții. Intr'adevăr, drept răspuns la trimeterea unor bogate daruri, însoțite cu făgăduința de a mări pânăla patruzeci de mii galbeni haraciul țării ¹⁾, — care, din 3,000 de aspri ce fusese la început, sub Mircea Bătrânul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10,000 galbeni ²⁾, — Ștefan, vel portarul împărăției, aduse hatișeriful ce întăria Domn pe fiul ei Pătru ³⁾.

Uneltirile Doamnei Chiajne izbutiseră toate ; ea eră stăpână tare și mare ; în zadar se mai cercară unii din boierii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu logofătul, Vâlsan și alții să-i dirapene cu ar-

1. Raportul ambasadorul Wysz, dela Mai 1568, citat de Hammer în *Istoria împărăției otomane*.

2. *Istoria Țării Românești*, tipărită grecește de frații Tunusli.

3. Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV (notele lui Odob.).

mele domnia : la Boieni ei fură învinși și risipiți ¹⁾. Nu rămăsese altă nădejde decât o tăcută supunere ; cei mai mulți dintre boieri se învâртеjiră p'această înțeleaptă cale. Printre dânșii veni să se închine statornicitei domnii și tânărul Radu Socol, pe care un interes tainic și mult deosebit de năzuirile celorlalți îl ademenise la curțile domnești.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu muștrările unei conștiințe rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adâncă, îngerească, ce-i legase inima de un neam urgisit, căința d'a fi călcat un legământ de ură și lupta cu acel nestăvilit farmec ce-l făcuse să-și urască jurata răsbunare și turburase menirea vieții sale, — iată clătirile sufletești ce sfărâmau sânul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre își părăsise el pustia casă părintească de la Motru și venise în București ? Insuși el nu putea ști ; dar o răsăritură a inimii îl avântase spre locul unde ochii săi pu-

---

1. Constantin Căpitanul și Cronicarul anonim (nota lui Odobescu).

teau să zărească pe zâna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încântare, cu ce uimire cerească priviă el la tânăra domniță, când cu pas lin și ușor, cu chip blând și smerit, pășiă în acea biserică, unde pentru întâia oară ea s'arătase privirii lui ! El cătă la dânsa în tăcere și uneori ochii lor se 'ntâlneau, iar ea înclină atunci capul și un nor de roșală i se lăsă pe față. Când apoi Radu rămâneă singur în biserică, inima-i înmuiată căută locul unde mai întâi își văzuse visul fericirii sale ; dar genunchii lui rămâneau încremeniți dinaintea mormântului, în care zăceă ucigașul părintelui său, și, îngrozit de muștrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cinci sute șaiszeci și câțivă, chiar în mijlocul veacului al șaisprezecelea.

Incepuse dar acea epocă, când Turcii, atât pentru oblăduirea ținuturilor creștine cuprinse de dânsii, cât și pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase Padișahul cu unele puteri apusene, simțise trebuință

a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene și să fie mai dedați decât Osmanlii, cu obiceiurile ghiaurilor. Creștinii turciți aveau dar adesea, pe vremea aceea, mai bună primire la Poartă și mai lesne înaintau ca cei născuți și crescuți în legea lui Mohamet; într'adevăr curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici, cari își lepădase vechea credință și ajunsese la înalte dregătorii, atât în divan, cât și la ordie¹⁾; marele vizir Mahomet-Socoli era pământean din Bosna, ca și viteazul apărător al granițelor Hozrev-Pașa; alți viziri, precum Sinan-Rașa, Daud Pașa erau Arnăuți și Croați; Ali cel gros era din Hertegovina; capudanul-pașa Piale era Ungur, eunucul giafar-Pașa, Rus, corăbierul Ohiali, Calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman și viteazul corsar Hairedin Barbă-roșie, spaima Mării Mediterane, erau toți din viță grecească²⁾.

---

1. Oaste.

2. Hammer, Cantu (nota lui Odob.).

Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea aplecări ale cotropitorilor săi. Grecii, cari după luarea Țarigradului, se dase afund, fugind, cari prin țările Apusului, cari prin ținuturi mai depărtate ale Împărăției, alungați, prigonți, silniciți pe unde îi nimeriau biruitorii, cu câte puțin și treptat prinseră la suflet ; cu cât mai mult scădeau însemnătatea și puterea Venețienilor și Genovezilor, cărora Sultanii de mai nainte le dase voie a locui și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambulului¹⁾ cu atât mai mult îndemânatica măiestrie a Grecilor își făcea vânt și se dovedia prin neguțătorii istețe și bine nimerite, prin bogății adunate prin toate țările vecine în hasnaua Patriarhiei și ale mănăstirilor grecești, prin slujbe dibace și folositoare împlinite Turcilor la vremi priincioase. Până într'atât izbutiră ei a-și face mână bună la Turci, încât împărăția le arătă a sa bunăvoință și a sa încredere, dându-le

---

1. Scherer, *Istoria negoțului* (nota lui Odob.).

mansupuri și întrebuințându-i ca slujbași ai bisericii, ca soli, ca vameși, ca dragomani și chiar uneori ca cârmuitori de ținuturi.

Grecii au avut pururea acel dar d'a fură inima și d'a cârmui pe nesimțite voința stăpânului lor ; firea le este a se strecură pe la cei cu puterea și a le amăgi mințile, printr'un farmec care ar fi o netăgăduită predominire morală, de n'ar aveă mai adesea o fățarnică slugărie, drept mijloc, și o mârșavă lăcomie, drept țel.

Astfel, din vechile neamuri ale împărăției Răsăritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Duci, cari de mult se risipise, ori trăiau tupilați prin sărăcăcioasele înfundături ale Fanarului, începură a se ivi lăstari scăpătate, cari uitând vechea fală a strămoșilor și râvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, câștigară, cu acest chip, bogății însemnate, dobândiră înrăurire în divanul turcesc și căpătară chiar cinstiri dela trufașii lor stăpâni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici — cu cari se amestecase, în favoarea puțin cumpănită a Turcilor, și mulți alți

Greci mai de rând — toate jeluirile, toate cererile creștinilor, rajale sau închinați Osmanliilor, își luau un sfârșit mai repede și, de nu mai puțin costător, totuși mai puțin primejdios.

Doamna Chiajna în prevăzătoarea-i îngrijire, eugetă a-și căpăta reazimul unor mai puternici dintre acei Greci și închipuind mijlocul unei încuseriri, ceru prin carte patriarhului Iosaf, ca să-i caute doi juni din Fanar, pe cari să-i facă ginerila două ale sale cocoane ¹⁾. Patriarhul erà din neamul Paleologilor și aveà un nepot de frate, june, plăcut, mândru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotărî unchiul de soție pe una din domnițele românce, iar pentru cealaltă, ca să-și facă tot cu acest prilej și mână bună pe lângă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alese pe fratele acestuia, bătrânul și uritul Andronic ²⁾.

1. Copile.

2. Henricus Hilarius în *Crusius Turco-Graecia*, citați de Șincai (nota lui Odoab.).

Mihail Cantacuzenul, mână dreaptă a vizirului Socoli, eră vameș mare al sării și trăia în Anhial, pe Marea Neagră, unde-și înălțase un palat, ce nu-l ținea mai puțin de douăzeci mii galbeni; nimeni dintre Greci n'avea putere ca dânsul, nimeni nu eră mai temut, mai dăruit; nu se făcea patriarh, nici arhieru în biserica Răsăritului, care să nu-i dea lui mită; toți îl cinstiau cu numele de *Arhonta*, iar Turcii, minunați d'a sa dibăcie, îl poreclise și Șaitan-Ogli (fiul dracului), și cu toate că el obișnuia să călărească prin oraș pe o mușcoaică sau catârcă, cu veșminte nu prea falnice, opt ciobodari și ianiceri împărătești îl însoțiau pretutindeni ¹).

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care-și ținea casa în Pera, și Stamatie Paleologul, nepotul Patriarhului din Țarigrad, se sculară să plece în Țara Românească, ca pețitori ai fetelor lui Mircea.

---

1. Șincal, Hammer: N. Bălcescu, *Postelnicul C. Cantacuzino* (nota lui Odob.).

Știrea sosirii lor răspândi o adâncă turburare în sânul lui Radu Socol. Pe câtă vreme domnița Ancuța, pe care el o iubiă cu dragoste tăinuită, se arătase închipuirii sale singuratică și împresurată de neîntinatul vâl al nevinovăției, o nebiruită sfiială — poate și o urmă de m—ustrare îl oprise d'a pune un țel hotărît dorințelor sale și d'a destăinui îndelungata sa iubire; dar când i se înfipse în inimă temerea d'a vedeà spulberate de un necunoscut visele atâtor nopți fără de odihnă, când pricepù ce dor fierbinte, ce chinuri adânci ar lăsa în sufletu-i pătimaș răpirea iubitei sale de către un altul, el nu mai stătù un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d'a întâlni pe domniță, d'a-i vorbi și d'a primi din gura ei, sau un cuvânt de mângâiere, o licărire de nădejde, sau osânda vieții sale viitoare. Câtevâ zile umblă el rătăcind prin curțile domnești, pândind minutul când să nimerească singură și fără de marturi pe domnița Ancuța.

Casele domnești din București se înălțau pe povârnișul malului stâng al Dâmbovi-

ței, printre bătrâne tulpine de sălcii, închise într'un larg pătrat de înalte și țepene ziduri, cari pedeparte se afundau în apă, proptite cu largi căpriele de piatră, iar de celelalte trei părți înconjurate cu șanțuri adânci, își arătau pedinafară numai întinsa lor față netencuită și clădită cu straturi de cărămizi și de bolovani de piatră; la mijlocul păretelui din fața casei se află poarta cu gang boltit, pe deasupra căreia se înalță un turn pătrat cu ferestru de meterez¹⁾; iar dinaintea porții eră o podișcă care, prin mijlocul unui scripete, se lăsă pe deasupra șanțului și se ridică la vremi de primejdie; alte patru foișoare cu temelii întărite apărau colțurile întinsei împrejmui. Pe dinăuntrul curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezemate de acei înalți pereți și slujiau de locuințe sau *odăi* copiilor din casă, strejilor și slujitorilor domnești; apoi tot în rând cu acestea veniau grajdurile, ambarele și șoaprele cu toate ta-

---

1. Cetate.

câmurile de drum, supt îngrijirea comișilor și a șătrarilor: mai în laturile caselor domnești, în cari răspundeau printr'o tindă de scânduri, erau *beceriile* sau cuiniile și cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal, din dosul bisericii, jienita cu toată zahe-reaua ¹⁾ și 'nsfârșit d'alungul zidului ce se întindea pe malul gârlei, se adăpostiau saielele ²⁾ cu vite și zalhanaua ³⁾ curții domnești; căci toate trebuincioasele vieții că-tau a fi prevăzute într'această cetățuie, așezată pe un loc șes, ce eră apropiat de Dunăre și de primejdiosii mărginași și lip-sită de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, deastânga bi-sericii lui Mircea, se aflau casele domnești, clădire pătrată, mare, ardicată, cu ziduri late în poale și fără tencuială, purtând pe deasupra lor un coviltir cu cerdac nalt și întins, un adevărat munte de șindrila. Ca-tul de jos al caselor abiă aveà pe ici pe

1. Alimentele.

2. Grajdurile.

3. Locul de tăiere al vitelor.

colea câte o creștătură pe unde să intre aerul în beciurile-i boltite; deoparte numai, în fundul unei tinde întunecoase, se vedeă gârliciul povârnit al pivniței cu porțile-i de zăbrele; cu toate acestea ferestrele catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fier și cu obloane ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălțate de-a pământ, astfel încât perețele rămâneă gol și neted mai până sub strașină. În dreptul porții și d'asupra câtorvâ trepte de piatră, se află ușa cu două canaturi de stejar, căptușite cu tinichele și legate cu druguri de fier; acea ușă se deschideă pe o scară de piatră închisă între doi pereți și dreaptă, care duceă într'un pridvor, al cărui acoperiș sta rezemat pe stâlpi ciopliți din bardă și d'alungul căruia se întindeă o laviță învelită cu rogojini și cu zăblaie. Pe urmă veniă o tindă întunecoasă, în care dau de toate părțile ușile deosebitelor încăperi, din cari unele, lungi și înguste, cu o mică ferestruie în fund, locaș de odihnă pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele mai întinse și mai

luminate erau *sălile* de adunare, *cămarile* feluritelor dregătorii și *odăile* locuite de cămărași și de obștea curtenilor. Apoi dincolo de tindă se deschideă o largă sală, al cărei tavan de grinzi înegrite se sprijiniă pe două șiruri de stâlpi scobiți cu glafuri și cu flori, și al cărui fund ieșit mai afară din păretele casei, ca un pridvor rotund cu parmaclâc, eră cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospete și de danț în zilele călduroase ale verii, se numiă *horă* și slujiă în totdeauna ca loc de adăstare pentru cei ce voiau să intre la chiliile neamului domnesc, sau în sala spătăriei ¹⁾ unde eră Scaunul lui Vodă, sau în sacnasiul ²⁾ cu geamlâc înaintat pe grinzi, care eră obișnuita ședere a Doamnei și a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum și deosebitele *băsci* sau cămări boltite, purtând o culă rotunjită pe deasupra, în care se aflau dearândul paraclisul, hasnaua sau comoara și patul dom-

-
1. Sala tronului,
  2. Ieșitură în afară.

nesc, răspundeau toate în horă, prin niște uși cu tocuri de piatră nalte și înguste, aduse sus în îndoit perghel și deasupra cărora se vedeă săpat, într'o firidă, vulturul țării. Printr'aceă sală se făcea toată slujba dinăuntrul familiei domnești ; pe acolo puteă cinevă întâlni, trecând dintr'o odaie într'alta, pe Domn sau pe oricare altul dintr'ai săi.

Radu Socol ispitise mai de demult cum că fiicele Chiajnei în fiesce dimineată, ieșind din chilia lor, treceau printr'aceă horă, ca să meargă în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile Doamnei ; el se socoti că minutul cel mai priincios, spre a face Ancuței destăinuirea sa, va fi acela ; și într'adevăr într'una din zilele până să nu sosească în București pețitorii țarigrădeni, el se folosi de singurătatea sălii, prin care se strecură încetișor tânăra fată și, ținând strâns pe al său piept, ce svâcniă cu înfocare, marama cea neagră, singurul martor al îndelungatei sale iubiri, el păși dinaintea domniței și cu buzele tremurânde îi zise :

— „Domniță ! Am cutezat într'o zi în „grozitoare să răpesc depe capu-ți acest „jalnic vâl. De atuncea l-am păstrat, neso- „cotitul de mine, ca un zălog de dulci, de „încântătoare nădejdi ! — Acum simț, vai ! „că visu-mi a fost nălucă ; raza ce a lucit „câțivă ani asupra-mi se stinge și trebuie „să intru iarăși în negura vieți-mi trecute. „Primește dar înapoi acest drag chezaș al „amăgirii și al deșartelor mele dorințe.“

Cu aceste cuvinte el întinse tinerei fe- cioare marama cea neagră ; iar dânsa, al cărei fraged obraz se roșise ca pielița unei piersici dogorite de soare, ridică senini drăgălașii ei ochi albaștri, muiiați într'o rouă de lacrimi, și cu glas obidit și galeș, îi răspunse :

— „Jupan Radule ! Dacă cu adevăr îți „este atât de scumpă, de ce oare vrei „să-mi înapoezi acum o jalnică podoabă, ce-mi „aduce aminte plânsori trezite și-mi vestește „poate restriști viitoare ? — De mi-i crede, „păstra-vei neagra-mi maramă până ce vei „simți că ți-a pierit în inimă orice scân- teie de nădejde“.

Și îndată, pare că s'ar fi temut d'o ne-socotită mărturisire, ea pripi pasul spre ușa sacnasiului, lăsând pe Radu uimit de de vesele gândiri, de o fericire lui încă ne-cunoscută.

Apoi domnița, intrând în cercul jupâni-țelor adunate, cu anevoie își putu ascunde turburarea. În zadar se încercă a-și urmă zilnicele-i lucrări, căci mâinile-i reci și tremurânde pare că pierduse îndemânatica lor agerime; nici fusul de sidef nu i se mai întorcea între degete, nici undrelele nu mai știau s'apuce ițele împleticite, nici firul de mătase nu mai nimeria să înșire mărgăritarele vărsate în poală-i; ci ochii ei căutau aiurea la malurile înverzite ale Dâmboviței, la norii fluturatici depe cer, pare c'ar fi vrut să încrează acelor mân-găioși și tăcuți prieteni taina ce umpluse inima ei de fericiri și de temeri.

Muierile băgară în seamă această ne-obișnuită turburare a Ancuței și începură să-și dea coate, privind-o cu coada ochiu-lui, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neastâmpăr, să-și șop-

tească la ureche, zâmbind pe tăcute ; dar o femeie a Doamnei Chiajne, care veni să poftască pe amândouă domnițele din partea mumei lor, precurmă acele glumețe și clevetitoare bănuieli.

Ancuța tresări ca din vîsare ; apoi îndată se sculară amândouă, pline de îngrijare și cu fața bine smerită și supusă, intrară în *bașca* rotundă cu părății și pardoseala de piatră, unde le așteptă Chiajna șezând pe un jeț înalt de stejar săpat, cu treaptă supt picioare și alături cu o masă, pe a cărei învelitoare de hramă, sta așezată, printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești, pecetia, cu care Doamna, neștiind, ca toate femeile românce depe atunci, a scrie, însemnă numele său. Tot într'aceia odaie eră și patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs, iar într'o scoabă în perete ardea o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domnițele se plecară în fața mumei lor și ridicându-și mâna dela pământ, îi sărutară dreapta și o aduseră la frunte, după

vechiul obicei al țării ; apoi se rânduiește dinaintea ei în picioare cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorită ca în totdeauna, le spuse :

— „Fiicele mele ! s'aveți în știre c'am găsit să vă căsătoresc pe amândonă ; aștept acum curând să sosească ginerii voștri din Țarigrad, unde voi trebuește ca în scurtă vreme să-i urmați. Nu mă îndoiesc că veți ști pururea să vă purtați către soții voștri ca două domnești cocoane¹⁾ ce sunteți. Atâta vă spui !“

Sora cea mare sărută de iznoavă¹⁾ cu supunere mâna Doamnei și se gătește să iasă ; iar Ancuța, în vinele căreia tot sângele se sleise, se încercă măcar să scoată un suspin dar ochii ei întâlniră căutarea strașnică a Chiajnei. În care sta tipărită o neștrămutată hotărîre și îi fu și ei nevoie d'a se supune în tăcere. Însă o jale adâncă îi cuprinse toate simțirile. De ce voise soarta să-i arate, ca într'o fulgerare, o

---

1. Copile,

1. Iarăși

vieată fericită, și apoi așa groaznic s'o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, ființă blândă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mâinile unei mume neînblânzite? Cu așa mahnicioase cugetări își petrecea Ancuța zilele și nopțile, și inima-i obidită mereu suspină și ochii săi întristați se topiau în lacrimi de foc.

Sosiră însfârșit în București ginerii greci. Unul, copilandru, tânăr, frumos, sprâncenat cu mustața mică și neagră, cu ochi de femeie, cu părul încrețit, nalt spătos și tras ca prin inel, ca unul din acei palicari¹⁾ muieratici, purtând fustanelă fâlfâindă și strânsă la mijloc, cămașă de filaliu²⁾ largă în mâneci și cusută cu bibiluri³⁾ colciaci⁴⁾ și cepchen⁵⁾ da filendreș⁶⁾ stacojiu numa'n fir și în mărgăritare, fesul la o parte, manei⁷⁾ mici și roșii și apoi la brâu două

1. Voinici.

2. Pânză topită subțire de tot.

3. Colțișori de dantelă lucrați cu acul.

4. Jambiere.

5. Haină blănită.

6. Catifea.

7. Pantofi.

lungi pistoale ghintuite, lucrate în Veneția numai cu sârmă¹⁾ de argint și cu sîdefuri și o pală de Taban cu apele negre pe tăiș și cu mâner de pietre scumpe. Acela eră Stamatie Paleologul: el intră în curțile domnești în salturile și în desghinurile unui armăsăruș arăbesc, ager și ^{ca}sglobiu, cu părul vînat rotat și cu o șiră de stele roșcate pe piept și pe spinare. Alături cu dânsul înaintă, pe un cal mai ticnit, dar încărcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia. mărunt, neputincios și gârbovit pare că deabiă purtă capul său mare, pleșuv și cărunt, cu obraji spâni, smezi și slabi; dar buzele-i subțiri și încrețite, ochii săi mici, vioi și pătrunzători, nările-i largi și neastâmpărate dovediau acel duh sprinten și istet, acea minte iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, cari sunt ca o însușire a neamului grecesc. Veșmintele sale îl arătau că este unul din nalții dregători ai bisericii bizantine ²⁾; în cap purtă naltul cal-

---

1. Fir.

1. Ducange (nota lui Odob.).

pac de hârșie fumurie cu fund de serasir¹⁾; pe dânsul aveà o hlamidă de sevai²⁾ roșu, cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d'acurmezișul pe sub suptiori cu un lat brâu sau omofor, semănat cu matostaturi³⁾ în șatrang⁴⁾; iar d'asupra, o largă mantie de buhur⁵⁾ alb cu ceaprazuri de aur și îmblănită cu jder, căci d'atunci începuse Cazaklâii să aducă în Țarigrad scumpele blăni de Mosc⁶⁾.

Imprejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți⁷⁾, ianiceri, spahii și ciododari împărătești, unii cu înaltă cucă⁸⁾ din vârful căreia atârnă, pe șalele calului, o lată pană verde, alții cu coif poleit și împodobit cu două aripi de curui⁹⁾, sau cu o coadă în-

---

1. Catifea cu flori.

2. Mătase.

3. Piatră scumpă verde cu pete roșii.

4. În forma rombului.

5. Stofă de lână.

6. Hammer, *Istoria Impărăției Otomane* (nota lui Odobescu).

7. Crusiu în *Sincai* (nota lui Odob.).

8. Căciulă înaltă cu vârf, cu pereții tari.

9. Șoim, uliu.

voaltă de păun ; purtând pe dânșii niște capoate de filendreș ¹⁾, de ghermesuturi ²⁾ și de felurite stofe, cari împlănite, cari cusute cu fir ; înarmați cu sulițe de trestie din Hind cu arcuri încordate, cu tolbe de săgeți veninoase, cu iatagane de Horasan și cu sânețe frâncești³⁾.

Tot norodul românesc, încă neînvățat cu falnicile podoabe ale curții și ale ordiei lui Suleiman, priviă cu mirare acest măreț alaiu. Dar și mai mare fu mirarea când slujitorii descărcară depe catări bogatele odoare sau daruri de nuntă ale pețitorilor greci ; ici se vedeau sipeturi de sedef pline cu ghiordane ⁴⁾ cu cercei, cu lef-turi⁵⁾ de smaragduri, de balașuri⁶⁾, de rubini, de samfiri ; pline cu paftale de aur și de matostat, cu colane și cu sponciuri⁷⁾ de

---

1. Catifeă.

2. Stofe de lână.

3. Puști franțuzești.

4. Salbe.

5. Medalioane.

6. Rubinuri bătând în vânăț.

7. Catarame.

mărgean și de mărgăritare, cu surguciuri ¹⁾ de briliant: mai colo boccealâcuri de stofă cu așternuturi de agabaniu, cu primelele de borangic și de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gevrele și cu brânișoare de beteală, cu feregele și binișuri de buhur, de cânăvăț și de sevaiu, cu blănuri de jder, de răs și de samur, cu gearuri și cu taclituri turcești: mai dincolo lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Veneția, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărători de pene, cu felegene de smalt, cu zarfuri de sârmă, cu tipsii, lighele, și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu linguri de fildeș săpat și cu felurite alte bogății, cari, de prin toate țările le aduceau Venețienii, Armenii și Evreii în Țarigrad ²⁾).

Toate aceste minunate daruri, precum și chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară mințile domniței celei mari; dar Ancuța, sârmana, sta nesimțitoare sau mai bine vedeă cu groază apropiindu-se minu-

1. Penaj.

2. Scherer, *Istoria negoțului* (nota lui Odob.).

tul logodnei sale cu Andronic, ce-i însuflase numai ură și frică. Cu toate acestea ceasul cel groaznic sosi. În biserica domnească se gătise, pentru aceeași zi, sărbarea amânduror nunți ; patru cununii erau așezate pe sântița masă ; și nunii, cu patru făclii, înconjurară, d'o parte o păreche veselă și potrivită, de cealaltă, două ființe ce sămănuau una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa-i nevinovată. Slujba se ncepuse și Ancuța, galbenă și plânsă, abia se ținea pe picioare, când din gloata adunată în biserică, un tânăr, împins ca de furia desnădăjduirii, se repezi în cercul nuntașilor și, ridicând pe d'asupra unei făclii, un vâl de zăbranic negru, îi dete foc, strigând : „Piei, amăgita mea nădejde !“ O vâlvoare de foc se'nălță în bolta bisericii și apoi o ușoară cenușă căzu pe masa cununiilor.

Ancuța cunoscuse într'acel tânăr pe Radu și, scoțând din pieptu-i sfărâmat un strigăt de durere, ea căzu jos leșinată.

Această împrejurare rămase de toți neînțeleasă ; pe Ancuța o ridicară pe brațe

și slujba se urmă cu grabă. Amândouă domnițele erau măritate ; și mai înainte ca să-și ridice casele și să se pornească cu soții lor la Țarigrad, câteva zile veseliile și sărbătorile se urmau în popor. Turcii își arătau măiestria lor în jocul geridului, nimerind țalul cu sulița asvârlită în fuga cailor ; apoi Românii își încercau puterile la trântă și la luptă dreaptă, apucându-se cu brațe vârtoase de mijloc, opintindu-se, smucindu-se, învârtindu-se și'n sus și'n jos, și'n dreapta și'n stânga, până ce unul dovedea și izbind pe protivnic la pământ, îl puneă în genunchi dinainte-i¹⁾. Pehlivanii arabi și hindii²⁾, ce-i adusesese din țara turcească, făcură și ei feluri de năzdrăvănii și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre ; unii săriau în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rând ; alții călcau cu iuțeală pe o fășie de tulpan întinsă, fără d'a se cufundă³⁾, iar unul

---

1. Balada lui Mișu Copilu.

2. Din Hind.

3. *Constantin Căpitanul*, povestind nunta fiului lui Radu Vodă cu domnița lui Duca Vodă. (notele lui Odob),

mai ales schimbă în tot chipul o căciulă, care când o aruncă pe pământ, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și ieșit vorba românească : „Altă căciulă“ ! când vrea omul să zică că s'a schimbat starea de mai înainte a unui lucru ¹⁾).

Apoi seara se aprindeau prin piețe focuri mari de paie și zicea mereu tubalhanaua turcească, de jucă norodul ; și uneori slujitorii sloboziau în mijlocul gloatei câte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugia lumea în cotrò putea și muierile speriate se îmbrânciau și alergau țipând ; iar bărbații, slobozind mereu pistoale și desfundând la buți cu vin, chiuiau și benchetuiiau și se veseliau cu cântările cimpoaielor și cobuzelor muntenești și cu dibelele lăutărești.

În scurt, astfel se petrecea aici la noi cununile cocoanelor doamnei Chiajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, amândoi coconi țărigrădeni.

---

1. Tradițiuni dela o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant (nota lui Odobescu).

III.

F u g a.

Câteva zile după nunțile domnițelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grab la Țarigrad cu soția sa; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să mai zăbovească, căci chiar din seara cununiiilor, tânăra sa mireasă încă nu-și venise în simțiri; dar presupunând că vremea va potoli necunoscuta ei patimă, mai bine decât leacurile vracilor, Grecul, bănuitor și întărâtat, smulse pe biata Ancuța din zadarnicile îngrijiri ale jupânițelor curtence, și cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, purtată în zece care ¹⁾, el trecu la Ruscuc.

În seara când rămaseră să rămăie într'aceă cetate, domnița izbuti ca bărbatul ei să-i lase, drept locuință, un chioșc învecinat cu casele unde ei conăcise. Acel chioșc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri

---

1. Henricus Hilarius, citat în *Crusius*, Turco-Græcia. (nota lui Odob.).

și în săpături de chiparos și de iasmiu, pardosit cu lespezi de marmoră sângerie și împodobit cu toate trebuincioasele smălțuite cu sedefuri, era așezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă a Dunării; prin vergelele încrucișate ale ferestrelor vederea se întindea peste toată lățimea râului. Acolo domnița Ancuța, singură și cuprinsă de o jale adâncă, cu inima sfâșiată, cu fața ofilită, plângea amar cruzimea soartei sale. Noaptea era înaintată și lacrimile-i curgeau fără de încetare, căci de mult somnul fugise dintr'ai săi ochi; dar cu încetul fruntea-i obosită căzuse pe a sa poală, trupu-i slăbit de atâtea suferințe, par'că se cufundă de sineși; o piroteală a minții, o împăienjenire a ochilor începuse să o cuprindă, când de odată i se părură că aude, ca într'un vis mângâietor, un glas depărtat, ce cânta cu viers tânguios aceste duioase cuvinte:

— „Frunza-i verde, apa-i lină.

Și-al meu suflet turburat;

Luna vars'a sa lumină.

Dar mi-e gândul înnorat.

„Unde merg în orice parte,
N'am nimica de dorit :
Visele-mi au fost deșerte :
Ce-am iubit m'a amăgit !“

Ancuța se trezi din aromeală : glasul părea că se apropie ; ea sări la fereastră Printre zăbrele văzu luna plină colindând repede fața senină și albastră a cerului. Pe Dunăre scânteiau razele ei resfrânte în mii de talazuri ; departe în colo, un pescar turc trăgea la edec 'n tăcere caicul său încărcat ; la poalele chioșcului, codbaturile, acele rândunele de apă cu lungi pene albe în coadă, se așterneau, în sborul lor iute, pe fața apei și apoi iarăși se ascundeau în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într'aceà coastă râpoasă. În răpaosul nopții se auzia numai clătirea undelor, ce se izbiau încetișor de mal și susurul alene al vântulețului de vară. Peste puțin ochii Ancuței zăriră o luntrică ce înaintă, despiciând valurile ; un bărbat cu vestminte negre ședeà într'însa. El începù din nou să cânte cântarea de adineaori :

— „De-mi lucește luna'n cale,
De mi-e vântul cu noroc,
Ea n'alină a mea jale,
El nu stinge al meu foc.

„Dar iubita mea să vie,
Să-mi șoptească: Te iubesc!
Și-atunci inima-mi re'nvie,
Intr'un raiu dumnezeesc“!

Nu mai erà îndoială! Acel vâslaș cutezător erà Radu; acel glas plin de mahnire erà al lui!

Fericirea în culmea sa e nesocotită adesea ca și desnădăjduirea. Ancuța găsi în slabele-i mâni destulă putere ca să sfărâme zăbrelele de lemn ale chioșcului. — „Radule!!“ — strigă ea cu glas pătrunzător și sări pe fereastră. Din norocire câțiva stânjeni numai erau până jos; Ancuța cu cosițele-i plăvițe răsfirate, învălită numai într'o ie subțire și într'o fustă de albă mătase, căzù pe năsipul jilav și moale al prundului.

Radu sări într'o clipă pe mal, trase capul luntrii cu o mână vârtoasă pe uscat, ridică cu un braț puternic mlădiosul mij-

loc al tinerei femei, și, cu scumpa lui sarcină pe brațe, săltă iute în luntre; apoi îmbrâncind tare țârmul cu vâsla, câteva lovituri de lopată avântară micul vas de parte de coastă. Ancuța, turburată, uimită de atâtea vii și felurite simțiri, rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul răzimat de pieptul Radului; trupul ei tremură ca frunza; brațele îi stau încrucișate pe al său sân ce svâcniă cu iuțeală, sub ușoara-i ie de borangic; glasul i se curmase și uneori numai cu o zâmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsa din adâncul inimii sale piine, și lacrimi, ca mărgăritarele, picurau dintre ai săi ochi, inundați de atâta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Radu la cârmă, se strecură ușor, furată de undele repezi, ce se goniau și se îmboldiau cu vuiet amortit: o suflare răcoroasă sbârliă fața apei și legână încetșor înaltele catarturi ale șăicilor, ce se vedeau albind în depărare cu pânzele lor umflate; razele lunii se resfrângeau, cu vii licuriri, pe culmea nestatornică a valu-

rilor, răspândind pe cer și peste râu o dulce lumină, ce se îngână cu negreala malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat, un stol de babețe stau adormite și uneori numai câte o streajă de noapte din ele, întinzându-și aripele trunchiate și căscând în sus ciocul ei cu gușă adâncă, scotea un țipăt ascuțit, de răspundeă malul de împotrivă, iar leșițele speriate se dau afund și se ascundeau în stuful și în papura de pe mal. Apoi iar toate se astâmpărau și o șoptă de taină se răspândeă împrejur.

Intr'aceà liniște a firii, Radu ridică vâslele pe de asupra apelor și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței; dar în căutătura ei, el întâlni atâta bucurie, atâta încredere, încât brațele ei o strânsesă cu înçântare de al său piept și buzele lor pentru întâia oară se lipiră într'un dulce sărutat !.....

O ! desmierdare nespusă a celui dintâiu sărutat pentru două tinere inimi ce de mult se doresc ! Cine va puteà oare să te descrie ? Cine va cutezà să cânte acel cântec de izbândă ? Cine va ști să spună

câte simte firea omului într'acel singur minut al vieții, când fericirea covârșește toate celelalte simțiri? Nici sărutarea blajină a mamei pe fruntea pruncului său adormit, nici îmbrățișarea frățească a robului scăpat din robie, nici mândrul zâmbet al învingătorului, în ceasul biruinței, nu pot cuprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji și de mustrare, de râvniri și de trufie!

Radu întrerupse tăcerea: — „Ancuțo!“ — zise el, — „nu știu de sunt alți oameni mai dedați cu fericirea! dar pentru mine ceasul acesta e mai presus de câte aievea mintea mi-a visat! — Toata viața până acum am trăit-o în amărăciuni; deunăzi în sfârșit mă simții cufundat ca într'un nor întunecos și un vârtej viforatec mă împinse ca să mă iau după urmele tale. Ziceam în mine: Ce-mi mai este bună viața?... Singur, sărman, lipsit de părinți, de rude, de prietini, cari să prinză milă de mine, lumea îmi e pustie. Oriunde nu va fi dânsa, eu nu am pe nimeni! Să pas deci pe calea unde a trecut ea

„să calc în urmele-i deșerte și, fiindcă
„soarta a merit-o altuia să fie, ca cel
„puțin doru-mi, ca un fum cuvios de tămâie,
„pretutindeni să se înalțe la dânsa!...
„Ancuțo! tu ai prefăcut acel nor în soare
„de lumină! Tu ai deșteptat în sufletu-mi
o vieață necunoscută! Tu ai reînviat ini-
„ma-mi ofilită! Tu ești îngerul mântuirii
„mele!“

— „Radule“ — răspunse Ancuța cu
„glasul înecat de lacrimi de bucurie —
„din tot sufletul te iubesc! Mai mult
„de atâta eu nu știu să-ți spun! dar un
„viers tainic șoptește de mult în mine și
„îmi zice că vieața cu tine îmi va fi dulce
„că numai cu tine aș voi să mor!“

În vremea acestor drăgăstoase vorbiri
prin cari fericiții tineri își împărtășiau
pășurile și dorurile inimii lor, cursul râu-
lui furase luntrea și o împinsese cu răpe-
ziciune până la gura acelei strâmtoni, prin
care apele albiei celei mari se revarsă cu
volbură în matca mai îngustă a țărmlui
românesc tocmai la capul ostrovului Mo-
canu. Într'acel loc unde apele se în-

vrăjbesc și se sfredelesc în adânci vârtejuri, vasul începù a șovăi, clătinat pe înalte talazuri, cari se izbesc și se afundă cu un urlet întărâtat. Acea șuerătură spăimântătoare a valurilor, acele mișcări furtunoase ale luntrii înfricoșară pe Ancuța : stăpânită de o nespusă groază, ea deodată își aruncă brațele după gâtul lui Radu și, strângându-se de pieptul lui, înălță ochii către cer și rosti cucerită această rugă : — „Doamne ! Doamne ! fii cu îndurare ! „scapă-ne zilele, fie-ți milă și nu voi să „pierim în ceasul cel mai norocit al vieții „noastre !“ — Radu puse în grabă mâna pe vâsle și, spărgând cu putere sila talazurilor, se luptă voinicește până ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltând ușurel pe deasupra valurilor, scăpând ca prin minune, din mii de nevoi, izbuti să iasă din primejdioasa strâmtoare. Atunci ea începù iarăși să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării. De acolo se zăria în susul apei zidurile cetății Săn-Giorgiu, care din ostrovul său înălțat apăra orașul Giurgiului ; iar înainte, pe limanul șăș al

Smârdei, licură un foc de paie. Radu cunoscu într'aceea semnele bătrânului său slujitor Bănică, pe care îl lăsase la mal. El cârmii într'acolo și grăbind lopătarea cu ale sale brațe vânjoase, căroră și dragostea le dase o nouă tărie, trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfârșit la malul dorit, tocmai când luna scăpătă, gonită de luceafărul albicios al dimineții.

Bănică, care de mult ducea grija stăpânului său, alergă cu veselie ca să-l întâmpine; două șiroaie de lacrimi curgeau pe obrazii lui, când văzù pe Radu, sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătrână și credincoasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrățișă, îi sărută mânilor, râdea, plângea, își făcea semnul crucii, nu știă cum să-și mai arate bucuria, cum să mai mulțumească lui Dumnezeu.

— „Bănică“, — îi zise Radu, — „de mă vezi tu acum cu vieață, Domniței Ancuței să îi aibi mulțumire: dânsa mi-a fost mântuirea. Să-ți fie de aci înainte, ca și mie, stăpână!“.

Bănică sărută cu recunoștință mânilor

Ancuței. și apoi, cu mirare, începui să întreb : — „Dar cum ! ce fel s'a întâmplat..?“

Radu îi curmă vorba : — „Nu e acum vremea pentru cercetări. Vorbă multă, să-„răcia omului ! Să ne grăbim să fugim, „căci zorile se revarsă și ar putea să ne „dea în urmă“.

— „Dar, vai de mine ! stăpâne“, — șopti bătrâna slugă, în mintea căruia bucuria se prefăcuse acum în smerită îngrijire dinaintea unei fiici de Voevod, — „cum o să poată umblă domnița călare ? Noi avem numai doi bieți călușei.. ș'apoi încotro să ne ducem ?..“

— „Incotro ? Mai întrebi ? La noi acasă, la Motru“. — răspunse Radu.

— „Ce gând ai, stăpâne ; — apoi e „biata casă a noastră de la Motru, după „potriva unei fete de Domn ?“

— „Aicuța, moș Bănică, nu pune preț la zădărniciile falei. D'acum înainte averea ei, ca și a mea, stă numai în inimă. Ne iubim ; ce ne pasă nouă de sărăcie ?—Așa e, dragă Ancuțo ?“

„Unde voi fi cu tine, Radule, acolo voi fi și fericită!“

Tânărul Socol sărută dulce pe a sa iubită și încălecând voinicește calul său unguresc, el așternu bunda sa pe oblânciul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așază d'acurmezișul rezimând-o de al său piept. Bietul Bănică, neputându-se încă bine domiri, ridică cu mirare sprânceana, dete din umăr ș'apoi mormăi; — „Vezi Doamne! ce-s tinerețele la om!“ — încălecă și dânsul pe mărunțelu-i bidiviu și se luă în fuga mare după fericirii tineri, ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fu lungă și ostenitoare. Dar cine nu știe câte pot junețea și iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare, tot prin căi pustii și lăturalnice, ferindu-se a deșteptă băgarea de seamă a drumeților și a locuitorilor; dar în cale, precum și în conacele lor, alese tot sub veselul frunziș al pădurilor, câte dulci și drăgăstoase vorbiri! câte visuri de fericire plăzmuite! câte neprețuite și încântătoare desmierdări.

Astfel după mai multe zile de călătorie, soșiră ei în valea Motrului. Râul cu apele sale galbene, curge pe o matcă de lut năcleios, ocolită cu un desiș de verdeață; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioși, arțarii cu pojghițe roșii, carpenii stufoși, salba moale și teii cresc amestecați cu falnici jugastri, cu plopînalți și subțiri, cu aninii ușurei, cu ulmii albicioși, cu sângereii pestriți, cu cornii suciți și vârtoși. Printr'acel hățiș felurit de arbori ce se'ndeasă și se împleticesc, mierlele și pițigoii șueră și ciripesc, săltând din ramură în ramură, iar pe vârful copacilor turturele și porumbei sălbateci se'ngână în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuesc mereu în sborul lor neastâmpărat.

Un drum îngust și mlăștinis străbate acea luncă înveselită și duce până la vadul Motrului, dincolo de care se vede curtea lui Socol. Acea locuință, odinioară îmbelșugată și sgomotoasă, eră acum pustie și cu totul sălbătică; pe zidul de împrejmuire, acum muced și învechit, se

întinsese lungi ramuri de iederă stufoasă ; streășina porții învelită cu blăni putrezite de stejar se acoperise cu mușchiu. În întru curții buruiana crescuse înaltă și abia se mai zăria în fund, o groapă adâncă și mare, astupată p'allocurea cu surpături de zid, printre cari răsărise boziile și bălăriile : -- atâta mai rămăsese din falnicele case ale vornicului Șocol, pe cari Mircea Vodă poruncise să le doboare la pământ ! Mai în lături era o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi, trei rumâni scăpați, singurii slujitori rămasi la curtea boierească ; în preajmă, sub niște vechi tulpine de nuci, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doaje și alte unelte de joagăr, cu cari își câștigau pâinea acei sărmani muncitori. De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă ; mai ici, un coșar în care se adăpostiau seara puține vite de hrană ce pribegiau ziua pe malurile gârlei, mai dincolo o șiră de paie și niște căpițe de fân. Prin iarba 'naltă și deasă

alergau și se jucau câțiva copoi și o potecă strâmtă, cât trece omul cu piciorul, străbătea dela poartă până în bătătura locuinței stăpânului. Acea era singura clădire de zid rămasă în curte; era un turn înalt și îngust cu ferestre mici și nepotrivate, având jos o porțiță boltită, căreia îi slujia de prag, o piatră de moară crestată în două. Pe dinăuntru o lungă scară învârtită, cu trepte mici de piatră, la intrare, la deosebite caturi, în niște chilii pardosite cu cărămizi, din cari abia două mai erau de locuit. Intr'una, sus, șezuse Radu și în cealaltă, mai aproape de ușa intrării, credinciosul său Bănică. Acel turn, așezat în vecinătatea porții, purta numele de *Chindie*, căci fusese odinioară, pe când se înălțau mărețe casele vornicului Socol, locul de streajă, de unde, ca și în curțile domnești, se vestia cu tobe și cu surle, ceasul înserat al chin-diei, când toți oamenii casei se adunau la cină și porțile ogrăzii se închideau.

Ajungând în acele locuri sălbatice și despuiete, Ancuța nu simți cătuși de

puțin acea compătimitoare mâhnire, ce mai adesea sărăcia insuflă chiar și inimilor miloase trăite în belșug ; ea încă se bucură de liniștea acelor pașnice țărături și îndată își însuși într'insele toate visele sale de norocire. Deci vieța ei, ca și a Radului, se strecură de atunci ca într'un șir de dulci și neturburate plăceri. Zilele treceau ca un zâmbet, nopțile ca un farmec ! Eră o fericire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruiește pentru multă vreme unor inimi de muritori !

Să ne întoarcem iarăși în cērcul viforos al luptelor și al intrigelor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărit și infuriat de fuga fără veste a soției sale ¹⁾, alergase drept în Anhial, la fratele său Mihail, ca să-l înștiințeze despre crunta necinste ce i se făcū în Țara Românească. În pismașa sa mânia, fericirea lui Stamatie i se păreă o batjocoritoare umilință, pe care

---

1. Până la această fugă am urmat, mai mult sau mai puțin, întâmplările istorice. Dar despre fuga soției lui Adronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna a trimis să o ia înapoi de la bărbatul său, încă depe drum (nota lui Odob.).

sufletul său trufaș nu o putea mistuiă. El însuflă puternicului său frate zavistosu-i necaz și-l făcù părtaș călduros la a sa răsbunare ¹). Mihail Cantacuzenul nu erà om în mintea căruia să se șteargă lesne o înfruntare; deci el se sculă în grabă, se repezi turbat în Țarigrad, unelti mii de tainice intrigi, iscodi mii de pâri mincinoase și apoi dete în genunchi la vizirul Socoli, cerând mazilirea neamului domnesc din Țara Românească și depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhului Iosaf ²). Bietul acest bătrân, pârît pe nedreptate și tras în judecată dinaintea soborului, pentru niște vini fără temeiu, fu gonit cu necinste din patriarhie și murì ascuns într'una din mănăstirile muntelui Atos ³).

Din partea însă a familiei domnești, Can-

---

1. Henricus Hilarius în *Crusius*, Turco-Græcia.

2. Henricus Hilarius; *Lequien*, Oriens Christianus; *Hammer*; *Meletie*, Istoria bisericescă.

3. Epistolă trimisă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henricus Hilarius; *Charrière*, Négociations de la France dans le Levant, III, p. 741 et sq. nota 1. (Notele lui Odob.).

tacuzenul întâmpină o mult mai vie împotrivire. Chiajna își câștigase apărători chiar în sânul saraiului împărătesc; solul ei cercase mai din vreme porțile și mituise pe mai mulți din înalții dregători. Deaceea și noul Sultan Selim, nevoind să strice voia nici unuia dintre puternicii viziri, hărăzi lui Mohamet Socoli carte de mazilie pentru Petre Vodă Șchiopul și tot deodată, lui Sinan și lui Mustafa, apărători vânduți ai neamului Mirceaiaiei, le dăruî firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna eră mai tare! Ingâmfată de această nouă biruință, ea socoti vremea numai bună pentru o nouă și desăvârșită lovire asupra boierilor răsvrățiți. Urmând dar pilda de curând dată de către Domnul Moldovei Alexandru Lăpușneanu¹⁾, ea adună la un ospăț pe Radu logofătul din Drăgoești, pe Mihnea din Bădeni, feciorul lui Udriște Vistierul, pe Toader dela Bucov,

1. Omorîrea boierilor de către Alexandru Lăpușneanu, așa frumos povestită de C. Negruzzi, s'a petrecut pe la 1565: iar acestea se petrec la 1568 (nota lui Odob.).

pe Vladul Caplei, pe Pătrașcu, pe Calotă, pe Stan, feciorul Drăgulețului, pe Radu, stolnicul din Boldești și le taie capetele ¹⁾. Indată apoi porunci se trimiseră la banul din Craiova, la ispravnici și la vătașii de plaiuri, ca să prinză, ori morți ori cu zile, pe mulți alți boieri de price, printre cari eră socotit și Radu, feciorul vornicului Socol de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse câ-tăvă vreme: lunile vesele ale ¹⁰⁰⁰ iernii fugise, luând cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună și acea multumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul balsămit al pajiștei înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirii.

Omul, ca firea, zâmbeste cu soarele, se întunecă cu norii, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fiecă schimbare a naturii are un răsunet în inima sa; fiecă frunză, ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

1. Constantin Căpitanul și cronicarul anonim (nota lui Odob.),

Așa și Radu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d'ale ei veselii, dar nu și de a sa răutate, trăiau acum într'a lor cetățuie pustie, purtând dorul frumoaselor zile trecute și mângâindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urită iarna la țară, când crivățul viforos urlă peste câmpii, când nori sau ceața întunecă cerul, când ploile reci desfundă pământul, când țarina-i goală și năpustită, dumbrava uscată și plugul trândav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! Ce de șoapte floroase! Vântul vâjâie și geme ca niște jalnice glasuri ce plâng din depărtare; ploaia izbește cu o întărâtată stăruire în pereții și în ferestrele casei; oblonul se clatină și scârțâie pe tățânele-i ruginite; focul bubue și troznește în cămin și uneori o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia sborul, scoțând un țipăt sfâșietor și tânguios.

Intr'acele văietări ale firii, mintea de sine și se pornește pe cugetări mahnicioase;

închipuirea își plăzmuște vedenii cobitoare ; și tot ce e mai trist în viață, toate răstriștele trecutului, toate temerile viitorului, se răsfrâng, ca umbre sângerate, în oglinda întunecată a inimii.

Intr'una din acele seri furtunoase, Radu ședeà cu Ancuța, amândoi tăcuți și duși pe gânduri ; un foc de surcele văpăia pe vatră, revărsând o lumină roșietică în chilie ; dealungul zidului se întindea un pat acoperit cu velințe vărgate de țară ; deasupra era o mescioară albă, rotundă și alături o laviță îngustă de lemn, pe care ei ședeau ; dar în perete strălucia o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dânsa era înfățișat, cu asprul condeiu al zugravilor strămoșești, chipul Maicii Domnului, ținând sfântul său prunc pe brațul cel stâng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazelor, fețele lor îngălbenite, ochii lor mari și întunecați, în sfârșit acel cerc de lumină, ce le împresurà, la un ceas așa înoptat, făcea să nască în inimă o sfială și cuvioasă îngrijire. Privirea Ancuței se ațintise cu smerenie dea-

supra icoanei, iar tânărul Socol, în sufletul căruia se deșteptau acum, una după alta, toate nenorocirile vieții sale trecute, tresări ca d'un fior, își lăsă fruntea pe mână și, cu glas obidit, întrerupse tăcerea :

— „Dragă Ancuțo — zise el — vezi tu această sfântă icoană? Ea în veci a fost martoră la restriștile casei noastre; cu dânsa am împărtășit toate mâhnirile mele. Odiñoară, niște ciobani, ce pășteau turmele noastre de oi departe, în munții Vâlcei, au găsit-o, zic, într'o veche tulpină de stejar și au adus-o la tatăl meu. El, sărmanul, o primi ca o veste bună, ca un semn de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de dușmani să-și lase casa pe o groaznică furtună, el apucă drumul pribegiei și muri pe țărături depărtate... Țărâna să-i fie ușoară! Rămăsesem — cu mama, doi copii, o surioară și eu — hrăniți la masa străinilor; dar acei domni fără de milă, la care bietul tata ne lăsase, crezându-i că-i sunt prieteni, îndată ce veni știrea despre moartea lui, ne opriră mult puțină stare câtă mai aveam și ne goniră depe pragul

lor, săraci și despuieți. Din toate averile noastre, ei ne lăsară numai această icoană ce, în nelegiuirea lor credință, nu aveà nici o credință, nu aveà nici un preț... Ce poate face o biată muiere singură, departe de țara, de rudele ei, cu doi copii pe brațe? Eram încă tânăr de ani, pe atunci... dar vârsta nu mi-a cruțat nici o amărăciune! Pe biată mama o văzui zăcând, în luptă cu boala și mai vârtos cu frica de a ne lăsa fără sprijin pe lume; în sfârșit, biruită de atâtea suferințe, într'o noapte îngrozitoare ca aceasta...!

„Apoi mai trecu vreme și soră-mea ajunsă în floarea tinereții; blândă și gingașă copilă! începusem să aflu într'însa o inimă ce împărtășia și mângâia a mea jale din vremi adunată... Dar într'o zi — vezi cât îmi eră ursita de dușmană! — mă dusesem cu alți tineri să ne încercăm, în câmpie, la jocuri de arme; eram în Ardeal și tovarășii ce mă chemase la acea sărbătoare, erau, cei mai mulți, feciori de nemeși unguri... Unul dintr'înșii (iadul să-i muncească sufletul de trădător!) răpi în

lipsă-mi pe scumpa mea surioară și fugi cu dânsa. Când mă întorsei seara acasă, pretutindeni eră întuneric; furtuna urlă cu turbare. Chemai, dar nu-mi răspunse nimeni. La lumina unui fulger, văzui o daia pustie și în față-mi lucia tot icoana aceasta“...

Ușa chiliei se deschise cu sgomot și Bănică intră repede și speriat!

— Stăpâne, zise el, o ceată de oameni ne-a înconjurat toată curtea. Nu știu, hoți fi-vor, sau alți făcători de rele? Dar, după numărul și armele lor, nu se arată să fie cu vreun cuget curat.

Un glas se auzi strigând de afară: Deschideți poarta la oamenii domniei!

Bănică se plecă pe fereastră și răspunse: — Păstrați-vă în cale! N'avem aci loc de găzduit! Inșă Radu vru să-l oprească: — Ci taci, moș Bănică; or fi călători și i-au apucat noaptea pe drum. Nu vciu, cât e de săracă, să-mi fie casa închisă la cei nevoiași. Mergi de le deschide“.

El încă bine nu sfârșise și un glonț de săneată reteză peretele de lângă fereastră.

Atunci se auzi o larmă de oameni, ce spărgeau porțile și năvăliau cu grămada în curte. Radu scoase al său paloș și sluga puse mâna pe o pușcă :

— Acum, fătu' meu, ori cu vieața, ori cu moartea! Domnul să ne ajute! — spuse bătrânul Bănică.

Tâlharii, într'această vreme, ca să-și facă lumină în curte, dedese foc la șira de paie, ce sbură cu flăcări spulberate de vânt; ei sparseră portița chindiei și se urcau unul după altul pe scara învărtită. Bănică trase cu pușca și răsturnă pe cel din frunte, dar o mulțime de panduri bănești, călcând peste trupul tovarășului mort, se răpeziră cu săbiile goale asupra lui și bătrânul slujitor căzû înjunghiat pe pragul uși.

Ancuța sta îngenunchiată dinaintea icoanei. Ostașii năvăliră în chilie, sbierând cu turbare: „Pe dânsul, copii! dați de tot!”

Paloșului Radului sbură un minut, făcând roată împrejurii, dar săbiile și lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părțile, arma îi pică din mână și el căzû mort la

pământ. Groaznic fu țiipătul Ancuței, când ea se aruncă peste trupul sfâșiat al iubitului ei!

Un nor de fum umplu chilia; vâlvori de foc ieșiau pe gura vetrei și grinzile trozniau, scăpărând țandări înflăcărare. Atunci icoana cea mare căzu din perete cu un răsunet lung și tânguios!

Vântul aruncase paie aprinse pe învelitoare și focul încinsese de toate părțile turnul. Pandurii se îmbrânciau și se rostogoliau pe scară, cu țiipete și cu sgomot, cătând să scape din primejdia pojarului; ei fugiau care încotro găsiă loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor o șiră de scânteii încunună a sa creastă, care și ele se stinseră una după alta. Câtevă zile însă mai în urmă, clădirea surpată încă fumegă.

IV.

P u s t n i c a .

După ce Poarta turcească mazâli din domnia Țării Românești pe Pătru Șchiopul, acest domnesc cocon ¹⁾, adus în Țarigrad, fuse pus în lanțuri și trămis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa, îngrijată, alergase curând în urma lui și, cu mâinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel robit. Patruzeci mii galbeni, afară de tot atâția ce adusesse drept haraciu al țării, împărțiți pe la vizirii și pe la curtenii de toată mâna, scăpară zilele amenințate ale lui Pătru; dar un lucru mai ales întoarse spre dânsul voia veghiată a Sultanului, adică mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, cari se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al Țării Românești. Impăratul se milostivi și hărăzi zece mii dintr'înșii bătrânei doamne; iar pe coconul ei îl opri în Țarigrad cu leafă din haznaua ²⁾

1. Copil.

2. Tezaurul.

împărătească¹⁾, și peste câteva luni îi mai adăugi și douăzeci aspri tain pe zi²⁾.

Cu atâta însă nu se mulțumiă Chiajna; având un fiu pe scaun, ea sârgui să-i agonisească și celuilalt domnla vecină a Moldovei, de care se folosiă pe acele vremi un Ioan Vodă, venetic armean³⁾, pururea învrăjbit cu Turcii; drept aceea nu puțin lucră dânsa la pâra și la osânda lui Ioan Vodă. În sfârșit, la anul 1574, ea izbuti, prin uneltirile sale, să scoată carte de mazălie Domnului moldovenesc și în locu-i să se orânduească fiul ei Pătru⁴⁾, care și purcese din Țarigrad, însoțit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan Vodă nu primi voios ca să se lepede de domnie, ci adunându-și boierii și țara, le ceru jurământ statornic ca să se lupte și să moară împreună cu dânsul și, începând atunci gătirile de bătație, trimise să poftească cu leafă pe Ca-

---

1. Din raportul solului nemțesc Wysz, dela Mai 1468, Hammer (nota lui Odob.).

2. Din raportul bailului venețian Barbaro, dela 8 Iunie 1569, Hammer (nota lui Odob.).

3. Vornicul Ureche.

4. *Cronicele românești*, Hammer (notele lui Odob.).

zaci ca să-i vină întru ajutor ; iar aceștia, cum îs răsboinici și în veci gata a se amestecă în tot felul de vrăjbi și de sfădiri se adunară o mie două sute de oameni și veniră la dânsul ¹⁾).

Dincoace de Milcov, aflând de neprietenasca primire ce au să facă Moldovenii frăține-său, Alexandru Vodă își strânse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova, în întâmpinarea lui Pătru ²⁾. Pe de altă parte, doamna Chiajna, temându-se într'asă priincioase împrejurări, de vreo izbucnire protivnică în țara Oltului, unde în veci clocotiă o dușmănie ascunsă asupra neamului domnesc, hotărî să dea însăși o raită prin orașele oltenești, ca să îngrozească pe cutezători și să amăgească cu măguliri pe cei cu bună voie.

Ea trecu repede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova și găsi mai pretutindeni casele boierești pustiite ; care nu perise de sabia slujitorilor domneșii, fugise în pribegie ³⁾); moșnenii ce mai rămăsese, îm-

1. Vornicul Ureche.

2. Constantin Căpitanul, Mag. Ist. p. *Dacia* 1, IV

3. Pe atunci se află fugit tocmai în Spania un Nicolae Bașarab, cum se vede în *Mag. Ung.* (notele lui Odob.),

preună cu opinca, răbdau păsul țării și nici măcar aduseră jeluiri Doamnei. Ce-i bună Românului jeluirea, când urechea ce-l ascultă e tot una cu mâna ce-l apasă? Tace până ce Dumnezeu prinde într'o zi milă de dânsul, ori până ce însuși se îneacă cu răbdarea și atunci își face singur dreptate!

Chiajna își urmă dar în tihnă calea spre Cerneți și spre Rușava. Ea călătoria într'un rădvan, care pe atunci eră o largă cutie de lemn văpsit, scobită rotund și așezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămați ungurește, dealungul, cu șleauri de curea, subțiri și întinse, purtau trăsura mai ușor ca vântul. Erau tot călușei rotunzi de Dobrogea și bahmeți¹⁾ sbârliți de Bugeac, aleși tot pătrărei și cincărei²⁾, negri la păr ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele răsfirate, cu nara în vânt, fugari neobosiți ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de țărână. Doi surugii flăcăiandri,

1. Caii de Bugeac se numesc astfel în balade.

2. Cuvinte întrebuințate în baladele poporane, publicate de V. Alecsandri (notele lui Odob.),

cu mintene numai găitane, cu căciula motată de oaie pe o ureche, cu mâneci albe, largi și suflecate, îi mânau din călărie săltând ușor pe șele, chiuind vesel din gură și pleznind din bicele lor, ce se împleticiau, pe deasupra capetelor, ca mii de șerpi, încovoioși.

Astfel sbură în cale doamna Chiajna, prin codrii din apusul Craiovei și începuse a înopta, când trăsura-i scoborî într'o luncă unde, printre carpeni stufoși, printre des aluniș, se strecurau apele gălbenatice ale unui râu; înaintașii trecuse apa prin vad, când deodată, opintindu-se în loc, începură a sforăi; ceilalți cai le urmară pilda și într'un minut toate hamurile se încurcase: bahmeții se răsfirau în desghinuri, săriau în două picioare, nechezând speriați, cu urechia dreaptă, cu coama sbârlită, nesupuși frâului, neascultători glasului, stau încordați și nu voiau să ia din loc.

— Dar, ce märe, să mai fle și asta? strigau unii din drumeți, neîncercați la seama cailor. Ori că strechia a dat într'înșii?

— Ba așa îs bahmeții dela noi — răspunse cu mândrie un bătrân lipcan, Tătar din Bugiac — au sămânță de Misir și calul dela Misir miroase dedeparte unde-i vreun zid părăsit și sforăie a pustiu, nechiază ca de groaza morții.

Intr'adevăr, pe malul învecinat, printre desișul mărunț al unui zăvoiu de copăcei, se nălță pe albăstreala întunecată a cerului un părete îngust și negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros și cobitor, ca urma unui păcat în amurgul conștiinței. Sgomotul alaiului domnesc deșteptase bufnițele și liliecii, cari, din creștăturile vechei zidiri, sburau fâlfâind în toate părțile, cu țipete ascuțite.

— Cruce ajută! — șoptiră slujitorii între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — Ce dărâmături să fie aste? Iar vreo mănăstire pângărită de păgâni, arde-i-ar focul!... Ce știi?....

— Ba-i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol, care au ars-o mai anii trecuți pandurii, când au ucis și pe Radu, feciorul lui... Așa-i; vorbă e? ia, tocmai aci eră,

în lunca Motrului. — Ci-că, mare, c'a treia zi, după ce a dat clădirea pojarului, a ieșit noaptea din pînniți adânci, o stafie c'o icoană mare săpată în piept și a apucat țipând în patru părți, de unde suflă patru vânturi și la răsărit și la miezul zilei și la soare apune și apoi și-a ales cale spre steaua nopții și s'a dus, mare, s'a dus tot în colo, în fundul iernii, unde-s troienii de ninsoare ca munții...

— Vezi d'aia nu s'a mai pomenit d'a-tunci să fie oameni cu ședere pe locurile acestea! Au băjenărit toți Rumânii de spaimă!

— Auzi mare bădiță! — adăugiră cu mirare ascultătorii. Și fiindcă în vremea povestirii hamurile se așezase în bună orânduială, slujitorii apucară caii de dârlog, îi trecură, făcându-și cruce, pe dinaintea dărâmăturilor, ș'apoi surugiii, plesnind din bice, strigară cu glas ascuțit: „I! hai să meargă!!!“ — și toată ceata în goana mare porni înainte.

De auzise Chiajna de ceeace se vorbise, cine poate ști? Destul e că chipu-i rămase

neclintit, fruntea-i tot încrețită, ochirea-i tot strașnică, dinții tot încleștați.

La Cerneți, la Rușava și apoi la Târgu-Jiului, cercetările sale avură acelaș sfârșit; pretutindeni ea găsi o aromire nepăsătoare din acelea ce zic: „să n'aibi teamă!“ și adesea ascund un jărat. Se îndreaptă apoi spre Vâlcea, ca de acolo să se întoarcă pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiii săi.

Drumul ce merge prin munți, din Gorj spre Râmnicul-Vâlcei, la depărtare cu vreo două ceasuri de acest oraș, apucă d'alungul printr'o vale largă, prin care curge pe o îngustă matcă, așternută cu pietriș gros, pârâul numit Otăsăul¹). Ai zice că apele sale limpezi se joacă cu veselie în răsfățate încovoieturi, uneori strecurându-se binișor prin iarba deasă și mărunță a luncii, alteori alergând cu pripă d'acurmezișul văii, dela un mal până la altul, ca suveica pe ițele răsboiului. D'a stânga râu-

1. Acolo s'a zidit mai pe urmă în vale *Mănăstirea dintr'un lemn* și sus pe munți *Schitul Sarpatetele* (nota lui Odob.).

lui sunt dealuri pe cari cresc amestecați brazi și paltini, frasini și mesteacăni; de cealaltă parte, munți cu înalte piscuri își arată coastele lor aprigi, râpoase și surpate, ce se destind ca un vechiu părete de uriaș, mâncat de umezeală și de putregaiu.

Intr'o seară luna, înaintând liniștit pe dindosul acelor negre vârfuri sfărâmate, întunecă cu umbrele lor prelungite adâncă vale și apoi iar, uneori, scăpând printre surpături, razele ei sticliau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite și colcotoase ale micului pârâu.

Eră liniște pretutindeni, când începù a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtau și însoțiau rădvanul Doamnei Chiajna.

Un lipcan alergă înainte, ca să cerce drumul și să deschiză calea; calul său, ce în goana mare se așterneă drumului ca suflarea de vânt pe iarba depe câmp, fugea scăpărând din copită; și pe tot minutul, muindu-și gleznele în valuri, străbătea matca șerpuită a Otăsăului. Deodată, la un mal, agerul dobitoc se opri sforăind;

iar călărețul, auzind în preajmă-i un geamăt slab și sfârșit, zări sub o rază trecătoare chipul sau mai bine umbra unei ființe albe și uscate, ce zăcea asvârlită pe malul verde al râulețului. Trupul ei despuiat, ce abia îl înveliau niște țoale sfâșiate, părea sdrobit; mâinile și picioarele-i slabe și lăncede, căutând poate în răcoarea râului ceva înviere, plutiau pe deasupra apei ca frunze îngălbenite de toamnă; capu-i obosit căzuse pe pietrișul din matcă și pletele-i resfirate se scăldau furate de valuri.

Aprodul gonaciu se opri dinaintea acelei iezme, ce seamănă mai mult cu un morman de oase, și îndată în urmă-i sosi tot alaiul domnesc. Toată gloata drumeților, până chiar și Doamna, se coborîră din rădvan și depe cai și se apropiară de locul unde se află nenorocita ființă; toți, făcându-și cruce, priviau cu o miloasă spaimă acel trup sfărâmat, în care suflarea seamănă cu cea din urmă văpăiere a candelii ce se stinge. Iar ea, dinaintea unei așa sgomotoase adunări, deschise încetinel pleoapele

sale afundate: ochii ei mari și holbați se sticliră, cu o nespusă durere, către malul drept al vâlceleii și trupu-i întreg, prin niște ușoare tresărituri ale nervilor, părea c'ar vrea, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde cu muchea lată și rotundă, pe care crescuse din veacuri depărtate un bătrân stejar, sub a cărui lat frunziș se umbria tot dealul; nu departe de dânsul, un plop străbun își înălțase spre nori creștetul semet. Amândoi, ca doi frați sărmani și năpustiți, crescuse singuratici p'acel costiș; amândoi de mari veacuri se luptase împreună cu crivețele și cu vijeliile; amândoi în sute de rânduri scuturase împreună când vesela frunză, când trista zăpadă; amândoi se unise ca să fie, în pustiu, locaș milostiv al păsărilor cerului, umbrar răcoritor al turmelor zăbușite, adăpost binecuvântat al călătorului obosit!

Spre dânsii acum se îndreptă stăruita dorință, suspinul cel din urmă al neputințioasei acele ființe,

Un om o luă dar în brațe și ceilalți toți îl urmară, suind dealul în fața vechiului stejar; dar cu cât mai mult se apropiau, o zare de lumină neobișnuită, care sub razele lunii creșteă ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că iese din sânul bătrânei tulpine. O sfântă groază cuprinsese toate inimile; dar împinși ca de o putere, căreia nu-i puteau sta împotriva, ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-i trăgea spre sine și le sorbea vederile. Când ajunseră pe muchea măgurii, drept în fața stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluciau ca într'o senină vâlvoare; iar în tulpina găunoasă a copacului, împresurată de raze argintii, domniă ca într'un cerc de slavă cerească, chipul înnegrit al Maicii Domnului, ținând în brațu-i stâng pe Mântuitorul său prunc.

— „Maică Preacurată!“ strigă atunci pustnica, ce 'n fața icoanei părea că-și dobândise un viers ce sună mai tare, mai dulce decât glasurile omenești — „Maică Preacurată! Maică fără pată! Tu, care ai

încercat numai durerile inimilor lumești și care până acum nu te-ai îndurat a-mi iertă câteva zile risipite în desmierdările vieții! Tu care ai privit fără jale sfâșierile inimii mele, când singuru-mi p'această lume și mult iubit-u-mi sprijin a căzut jertfă sub mâna mohorită a ucigașilor! Tu care m'ai călăuzit prin poteci spinoase, pe sloiuri de gheață, când cu sfânta-ți icoană în brațe, am colindat aiurind plaiurile și câmpiile! Tu care m'ai adus sub această sfințită tulpină, într'acest sălbatic sălaș de pustnicie, în care sufletu-mi dăulat și zdrobit de răstriște, în zadar cată odihna și, pururea ca o milostenie, îți cere scurtarea ticăitelor mele zile! Tu deci care și de am păcătuit și de am fost culpeșă ție, m'ai osândit după mulțimea vinilor mele. Acum, cerească stăpână, inima îmi spune că înduratu-te-ai în sfârșit de mine și ai apropiat ceasul dorului meu!... Acum dar mă 'nchin la poalele tale cu jeluiri, cu rugăminte, cu lăcrimări nu doară ca să-mi cer vreo cerească răsplată,—căci ce va fi partea mea dincolo de sburda

această lume e în sânul tău și al Domnului și cu voioasă bucurie îl voiu primi!... ci, Maică milostivă, tu care ai fost mumă și ai pătimit de păsul fiului tău, fie-ți milă și 'mblânzește, alină și spală orice duh de mânie în inima mumei ce m'a purtat pre mine, nevrednica, în sânul ei și la picioarele căreia mă plec acum, ca și dânsa, cu milostivire, ca tine, să uite greșalele nesocotitei sale fiice!... În ceasul acesta, care e al meu cel din urmă, iartă-mă, maică, deși mult ți-am greșit eu ție în vieață! Iartă-mă, căci cu amarnice dureri am ispășit, vai! și eu, păcătoasa-mi rătăcire!..."

Rostind cu o cucerită și 'nfocată căință aceste din urmă cuvinte, sârmana pustnică se prăvălise cu fruntea în țărână dinaintea doamnei Chiajne.

Aceà vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mijlocul nopții și al pustietății, aceà dureroasă destăinuire a unei așa jalnice soarte, acel glas proorocesc ce vestia moartea vecină a fiicei sale, făcură să clipească sub geana încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar freamătul milei

nu se coborîse încă până 'n inima-i oțelită, când deodată un nor răpede și negru trecu cobitor preste fața lunii. Lumina icoanei d'odată se stinse și întunericul se răspândi jur împrejur.

Cumplita mumă se 'ntoarse atunci cu o fieroasă iuțeală și grăbind pasul spre vâlcea, strigă cu 'n glas aspru: „Nainte copii!“ Vinovatul împietrit în rele fuge chiar și de umbra muștrării. Intr'o clipă Chiajna se suise 'n rădvan; și tovarășii ei, înfiorați de sunetul oțelit al glasului ei, ajunseser de parte, gonind în urma rădvanului, când începură să simțā muștrarea în cugetele lor biruite de ne'mblânzita lor stăpână...

În valea Otăsăului, câteva slabe suspine pierdute printre șuerătura frunzelor, ce se legănau în adierea dimineții, dovediră suferințele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muritoarele despuieri ale domniței Ancuțe, căzute chiar la poalele sfintei icoane, în sălbatica chilie ce-și găsiser ea în scorburea străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberā crivățul de toamnă . . . . .

Mulți ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evangelistul rugăvite, și chiar în tulpina bătrânului ~~erz~~erzaciului ei scobiră bisericuța cea veche a mănăstirii zisă „dintr'un lemn ¹⁾“ . . . . .

*

Pe când doamna Chiajna își urmă ispitoarea colindă preste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pământeană și de ajutorințe ungurești, altul de Turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberele lor amestecate la satul Săpățeni pe lunca înfrățitoare a Milcovului ²⁾. Doamna mumă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i sinăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra-i fâlnicie, se

1. Tradițiunea zice că icoana cea mare dela Mănăstirea dintr'un lemn a fost de mai multe ori mutată și s'a întors singură la locul unde era clădită mănăstirea.

2. Constantin Căpitanul (notele lui Odob.).

vedea printr'un neastâmpăr fioros. Ea căută în zadar să-și potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejurii, multe și veghiate, i se păreau molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptia la auz; min-tea-i se munciă cu tot felul de bănuieli. Ziua ea colindă fără repaos tabăra, vrând să încerce credința ostașilor, să învie, ca oninioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîncrederii o urmăria pretutindeni și viersul îmbolditor îi pieria pe buză; apoi iar în tăcerea nopții, în veci deșteaptă și frământată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate, și adesea, cuprinsă de o nedormită temere, alerga să pândească la perdeaua corturilor, unde se odihniau, în visuri de izbândă, fiii săi, uneltele nesă-țioasei sale mândrii.

Din potrivă acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe părtinirea soartei și pe toate voioasele închipuiri ale junetei lor, petreceau zilele în vesele ospete, benchetuind cu boierii și

purtătorii oștii lor și gata a purcede asupra lui Ioan Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijatele presimțiri ale doamnei, mumei lor.

Intr'astfel de felurite aplecări se află tabăra frățească a fiilor lui Mircea, când sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedeà pe viitor înstrăinați de la mila noului Domn, ar fi hotărît să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpânitor și are să vină, mânați de Dumbravă vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod ¹). Această veste umplu tabăra de bucurie : cu nădejdea viitoarei împăciuirii, strejile se rădicară, veghierea se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în snopi ; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită răsipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruia ca

---

1. Cronicele românești (nota lui Odob.).

tinerii Domni să se țină în laturi cu bună și sdravănă pază.

Norocul lor voi ca, în duplicate de nepregetata rugăciune a mamei în fața acestia să fie împlinită și ca dânsli amândoi să lipsească din cortul lor, în ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberii muntenești.

Intr'adevăr, Dumbravă vornicul descălecă în fața șatrei domnești, însoțit d'o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtând nu veșminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de hartă și semeța căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zăria în depărtare oștiri numeroase cari, după caii lor mărunței și păroși, după largii lor șalvari roșii, după chiverele lor țuguiete, după cântările lor prelungite și după naltele lor sulite, ce luciau la soare ca spicurile pe holdă, lesne se cunoșteau că sunt pâlcurile de Cazaci, venite sub povățuirea lui Sfirsecki, în ajutorul lui Ion Vodă¹⁾.

1. Vornicul Ureche (nota lui Odob.).

Chiajna, care într'această grea prilejire, știuse a întipări pe chipu-i fățarnic o senină și rece mândrie, adăstă pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jur împrejur cu țărugi poleiți.

Dumbravă vornicul întră în fruntea tovarășilor săi; el eră un voinic înalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă, ce ascundeà capu-i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atârna în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; eră îmbrăcat cu un mintean de urs lățos și'ncins cu o cureà, de care sta aninată o ghioagă năstrujită cu dinți de fier, adevărat baltag de uriaș:

— Unde's pui de năpârcă?... — strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. — „Le-a sosit ceasul pieirii! halal di ei, fărtați!“

— Pare-mi-se că'n beție ți-ai pierdut cumpătul vorbii, jupân vornice; — rosti doamna înstrunându-și mânia, — „ori pe semne c'ai mintea ca de prunc într'atâta trupeșie?“

— Taci, muiere; nu bârfi!“ — răspunse Dumbravă,—nu doară c'ați socoti voi că-i „Moldova țară di jac, să ni joace ca di „urs o mișă pripășită pe la Munteni și „doi feciori de lele fermecați, doi lingăi „nătingi ce le pute botu a lapte?... N'avem „noi nevoie de domn muntean. Munteanul „îi om viclean: nu-i ca Moldoveanul orto- „man, și dănos la mână, și la suflet fălos ¹). „Hăi! voinici, drăguții mei, dați năvală de „mi-i prindeți și mi-i legați coala cot la „cot, să-i ducem poclon lui Ioniță Vodă, „ca doi berbecei di Arminden! ²)“

— „Câni nerușinați, liftă rea!...— strigă Chiajna, spumegând de turbare.

Dară Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmi, ci, desprinzând ghioaga dela brâu, o învârti de câteva ori cu brațu-i vârtos și apoi, glăsuind un groaznic blăstem, o asvârli drept în capul înfuriatei doamne.

Chiajna căzù răsturnată pe spate și atunci îndată, cu ochii sângerăți, cu fălcile căs-

1. Din balada *Gruie Grozăveanu* (nota lui Odob.).

2. Sărbătoarea dela 1 Mai (nota lui Odob.).

ate, încercă să se ridice în genuchi, să se sprijine în palme, să rostească un cuvânt; dar abia putu să iasă din gâtleju-i căbușit, vorbele:—„Domnii! feciorii mei!“ și o înecă sângele ce curgea șiroaie din tot capu-i găurit de ținte“. Trupu-i se svârcoli nu scrâșniri de dinți, săltă încă de câteva ori, se rostogoli cu creștetul în țărână, se sgârci și se întinse în câteva încordături dureroase și apoi căzu întepenit într'o baltă de sânge.

În vremea aceasta, Moldovenii și Cazaci, deteră jaf taberei românești; fugiau Muntenii care unde putea. Alexandru Vodă ni meri să scape la cetatea de Floci; Petru se opri din fugă la Brăila. Ion Vodă intră în Țara-Românească și făcu domn pe un Vintilă; dar peste câteva luni, soarta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turci; Alexandru își dobândi iarăși tronul și Petru Șchiopul domni la Moldova laudat și iubit de toată obștea¹).

București, 1860.

---

1. Constantin Căpitanul, Șincal, Engel și alții (nota lui Odob.).